

Statsvetenskapliga institutionen
Fred och konfliktvetenskap

FKVA22
Höstterminen 2013
Handledare: Anders Persson

Försoningsprocesser i Bosnien-Hercegovina efter Daytonavtalet

En fallstudie av läkning, rättsprocesser och sanningskommissioner i dagens Bosnien-
Hercegovina

Vanesa Zahirović
Salam Amoudi

Abstract

After the implementation of the Dayton peace agreement the ethnic groups in Bosnia-Herzegovina faced great challenges when it comes to reconciliation because the country was divided in two entities. One of the entities is the federation that comprises 51 percent of the country and includes Bosniaks and Croats. The second is the Republika Srpska that includes the Serbian people and covers 49 percent. This study aimed to investigate reconciliation processes in BiH after the signing of DPA through the aspects: healing, justice and truth commissions. The healing process is not a priority and not enough resources are being used. The three groups relate differently to truth commissions and the ICTY and this result is thus that the reconciliation process often unsuccessful, leaving the three different groups in BiH with persistent negative feelings towards each other and unhealed wounds. Reconciliation can therefore not be applied without regarding the differences in terms of culture, political and social environment.

Nyckelord: försoning, Bosnien-Herzegovina, läkning, rättsprocess, rättvisa, sanningskommissioner, etnisksplittring

Ord: 7717

Innehåll

1. INLEDNING OCH BAKGRUND	1
1.1 SYFTE	2
1.2 FRÅGESTÄLLNING	2
1.3 AVGRÄNSNING	2
1.4 MATERIAL & KÄLLKRITIK	3
1.5 DISPOSITION	3
2. METOD	4
3. TEORI	5
3.1 LÄKNING	5
3.2 RÄTTVISA	6
4. EMPIRISKT FALL: BIH	9
4.1 FÖRSONING UTIFRÅN LÄKNINGSPROCESSER I BIH	9
4.2 FÖRSONING UTIFRÅN ANSVARSUTKRÄVANDE I BIH	12
4.3 ICTY	13
4.4 FÖRSONING UTIFRÅN EN SANNINGSKOMMISSION I BIH	15
4.5 SANNINGSKOMMISSION FÖR SREBRENICA	16
5. ANALYS	17
5.1 LÄKNINGSPROCESSER	17
5.2 RÄTTSPROCESSER	18
5.3 SANNINGSKOMMISSIONER	20
6. SLUTSATS	21
7. REFERENSER	

Begrepp och förkortningar

BiH – Bosnien och Hercegovina

DPA – Dayton Peace Agreement

ICTY – International Criminal Tribunal for former Yugoslavia

OHR – Office of High Representative är en ad hoc internationell institution som är ansvarig för att kontrollera implementeringen av de civila aspekterna utifrån Dayton fredsavtal. (ohr.int)

RS – Republika Srpska : Det område inom BiH:s gränser som i enlighet med Dayton gavs till bosnieserber och omfattar 49% av landets yta.

Partier:

HDZ – Croat Democratic Union (kroatiskt)

HND – Croat National Society (kroatiskt)

SBiH - Party for Bosnia and Hercegovina (bosniskt)

SDA - Party for Democratic Action (bosniskt)

SDP – Social Democratic Party (bosniskt)

SNDS – Alliance of Independent Social Democrats (serbiskt)

SNO - Serb National Organisation (serbiskt)

1. Inledning och bakgrund

Kriget i Bosnien utbröt 1992 efter att landet hade utropat självständighet. Kriget varade i tre år fram till att Daytonavtalet undertecknades mellan parterna det vill säga bosniaker, kroater och serber. Daytonavtalet delade upp Bosnien i två entiteter, den ena entiteten är federationen Bosnien-Hercegovina som omfattar muslimer och kroater och den andra är Republika Srpska som tillhör bosnie-serberna. (svensson & Agrell, NE 2013) Grundtanken med Daytonavtalet var att nå ett slut på kriget vilket i första hand ledde till en varaktig vapenvila dock var inte syftet med avtalet att nationalistiska partier skulle befästa sin ställning i de nya etnoterritoriella enheterna. (Folkuniversitetets akademiska press, 2005:11; Svensson & Agrell, NE 2013) Det som antogs i Daytonavtalet ger Republika Srpska och därmed bosnie-serberna rätt till 49 % av landets territorium och den andra delen är federationen Bosnien Hercegovina på 51% som delas mellan bosniaker och kroater. (Folkuniversitetets akademiska press, 2005:12) Det internationella samfundet ansåg att det enda sättet att uppnå fred var genom att förena dessa grupper med varandra inom samma territorium trots att det rådde en extrem nationalism och skillnad på etnicitet mellan parterna. På grund av detta har försoningsprocesser i Bosnien varit komplicerade och i många fall misslyckade. Den etniska splittringen inom landet är baserad främst på olika uppfattningar om landets historia och vad som hände under kriget. Det är den främsta orsaken till varför vi valt att belysa försoningsprocesser och utgå från aspekterna läkning, rättsprocess och sanning.

Avtalet förhandlades fram främst utav USA med Richard Holbrooke som chefsförhandlare och Slobodan Milosevic hade också en aktiv roll i förhandlingen. (ibid) Parterna i förhandlingen ville ha en sådan fördelning av landet som Dayton erbjöd det vill säga att det skulle finnas två enheter i ett land där båda enheterna fick maktbefogenheter. Maktbefogenheterna har dock lett till att demokratiska processerna har försvårats eftersom maktdelningen leder till att parterna konstant motarbetar varandra när det kommer till etniska intressen i samhället. (Folkuniversitetets akademiska press, 2005:13) Denna uppsats kommer att behandla hur försoningsprocesser mellan de olika etniska grupperna inom Bosnien Hercegovinas gränser efter Daytonavtalet har utvecklats.

1.1 Syfte

Syftet med denna undersökning är att belysa försoningsprocessen i Bosnien-Hercegovina utifrån aspekterna läkning, rättsprocess och sanning. Problematiken ligger i att Daytonavtalet förenade grupperna etniskt till ett land och sedan skedde en splittring mellan de etniska grupperna inom landet. På grund av detta är Bosnien-Hercegovina uppdelat i två etniteter som än idag har svårigheter med försoning och därför blir ämnesområdet intressant att studera inom ramen för fred och konfliktvetenskap.

1.2 Frågeställning

Frågeställningen som uppsatsen ämnar arbeta efter är:

Hur ser försoningsprocesserna ut i Bosnien Hercegovina efter Daytonavtalet utifrån aspekterna läkning, rättsprocess och sanning?

Vi kommer att undersöka processerna som har vidtagits och vad dessa har framställt för resultat när det kommer till försoning efter implementeringen av Daytonas fredsavtal.

1.3 Avgränsning

Begreppet försoning är mycket omfattande och således kommer uppsatsen att fokusera främst på aspekterna läkning, rättsprocess och sanning i Bosnien-Hercegovina eftersom dem här aspekterna är starkt sammankopplade till varandra och därav skapar en helhetsbild av försoningsprocessen. Det skulle vara intressant att inblicka med andra faktorer så som identitetsaspekter, civilsamhället och nationalism dock har vi valt att lägga fokus på försoning eftersom vi anser att begreppets beståndsdelar kan illustrera och problematisera även de ovannämnda faktorerna.

1.4 Material & Källkritik

Uppsatsen kommer att utgå främst från sekundärt material i form av, böcker, vetenskapliga artiklar och Internetkällor på detta ämnesområde. Vi stävar efter att använda senast möjliga material och skiljt primär och sekundär material från varandra enligt ett gott källkritiskt arbetssätt. (Esaiasson et al, 2007:323–324) Källkritik är att bedöma trovärdigheten i påståenden från olika källor som både kan vara nutida eller historiska förlopp. Källorna i det här arbetet utgår endast från sekundärkällor, vetenskapliga böcker och artiklar med en eller flera författare. Ämnesområdet är inom fred och konfliktforskning, där realabiliteten d.v.s. tillförlitligheten är mycket hög hos de källor uppsatsen använt från erkända forskare som är verkande i den akademiska världen. Syftet med att använda vetenskapligt tillförlitliga källor är relevant för samhällsvetare som undersöker och besvarar beskrivande frågeställningar. (Esaiasson et al, 2007:314–315) Eftersom att uppsatsen behandlar försoningsområdet som även är relativt känsligt finns det säkerligen opålitliga källor som inte uppfyller källkritikens krav och regler. Den använda Internetkällan som uppsatsen använt är en tillförlitlig sida där forskare från olika lärosäten skrivit artiklarna i encyklopedin. Andra Internetkällor som vi har använt under arbetets gång är ICTY som är en pålitlig källa dock är vi medvetna om deras positiva syn till deras eget arbete på hemsidan. Det finns ytterst få Internetkällor som är tillförlitliga när det gäller ämnen inom freds forskning och därför bör en del Internetkällor iakttas noggrant.

1.5 Disposition

Uppsatsen ämnar gå efter:

- **Teori:** Här ges en djupgående beskrivning av försoning ur ett teoretiskt perspektiv där de tre valda beståndsdelarna av försoning ligger i fokus.
- **Försoningsprocesser i Bosnien:** Empirin beskriver hur processerna med läkning, rättsprocess och sanning har gått till i Bosnien-Hercegovina efter signeringen av Dayton avtalet.
- **Analys:** Detta kapitel återkopplar och knyter samman teorin med fallet för att ge en helhetsbild av försoningsprocessen i Bosnien efter Dayton avtalet.
- **Slutsatser:** Här ges vår reflektion kring analysen.

2. Metod

Fallstudie är en forskningsmetod inom samhällsvetenskapen som är anpassad för att ge genomgripande kunskaper om som undersöks. Det som karakteriserar fallstudiemetoder är att tillvägagångssättet kan se olika ut, att undersökningen kan fokusera på ett eller flera fall. Skillnaden mellan fallstudier och att berätta historier är den teoretiska ram som ger generaliserbarhet av fallet själv. (Esaiasson et al, 2007:121) Vi har valt att endast studera och fokusera på ett fall, detta för att uppnå en djupgående förståelse om fallet. Väljer man att undersöka mer än ett fall kan man visserligen uppnå en högre generaliserbarhet, men inte genomföra en djupgående och grundlig studie. Tillvägagångssättet i denna uppsats är en beskrivande fallstudie om försoningsprocesser efter Dayton avtalet i BiH. Det kan resoneras för en komparativ studie att vi jämför försoningsprocesser som ägt rum i olika länder, men denna uppsats kommer inte att utgöra några element av komparativa drag utan endast omfatta grundlig förståelse för försoningsprocesser i BiH. En beskrivande fallstudie handlar om att uppnå förståelse vilket är det centrala i uppsatsen då syftet är att skapa en bred förståelse för försoning efter fredsavtalet. (Teorell & Svensson, 2007:99) En beskrivande fallstudie är fokuserad och detaljerad, där påståenden och frågor om ett fenomen är noggrant undersökta och ledande i början. Det huvudsakliga målet med beskrivande fallstudie är att fastställa fallet i detalj och på djupet som sedan ska bygga på en beskrivande teori. Teorin vi har valt är beskrivande i det anseende hur försoningsprocesser uppnås genom tre aspekter. (Tobin, 2010:89) Dessutom vill vi påpeka att vår strävan med denna uppsats inte är att få någon generell kunskap hur användbar forskarnas teori i allmänhet utan mer hur den uppfyller djupet och omfattningen av analysenheterna som studeras. Vi vill därmed undersöka försoningsprocesser efter undertecknandet av Dayton och ge en beskrivande analys som återspeglas i teorin och omfattar grundläggande aspekter av det samhällsfenomen vi har valt att undersöka (Esaiasson et al, 2007:153).

3. Teori

David Bloomfield, Teresa Barnes och Luc Huyse har framställt en teori om försoning och dennes process efter våldsamma konflikter. Teorin är alltså appliceringsbar på stater som tidigare varit i konflikt med varandra och nu genomgår en försoningsprocess. Teorin förklarar hur försoning berör frågor som personlig läkning för de överlevande offren, reparationen av tidigare orättvisor, återbyggande eller uppbyggande av icke våldsamma relationer mellan människor och samhällen och även en acceptans av gemensamma visioner och förståelse för historien mellan de forna parterna i konflikten. Försoning är en process som konstant är i arbete med att få bort negativa attityder och lämna tyranni av våld och rädsla bakom sig. (Huyse et al, 2003:19) Enligt Huyes et al, är det bästa sättet att uppnå försoning och de ovan nämnda frågorna genom att läka sår precis som den första punkten syftar på. Reparation av tidigare orättvisor problematiseras och löses genom någon sort av retributive eller restorativ rättvisa det vill säga genom t.ex. rättsprocesser. Återbyggandet eller byggandet upp icke våldsamma relationer mellan samhälle och individer kan genom sanningskommissioner lyckas. För att få överlevande att lämna konflikten, rädslan och våldet bakom sig så krävs det reparation av både materiell och psykologisk förlust som offren fick genom gå och genomgår än idag. (Huyse et al, 2003:23) Utifrån detta har teoretikerna delat upp försoning i tre instrument som är läkning, rättsprocess, och sanning. I teori kapitlet ska vi redogöra för hur de tre instrumenten leder försoningsprocessen.

3.1 Läkning

Huyse et al definierar läkning som en strategi eller en aktivitet som förbättra den psykiska hälsan för individer som genomgått våldsam konflikt. Processer inom rehabilitering och rekonstruering av lokala och nationella samhällen inkluderas också i definitionen av läkning. Läkning är således inte enbart kopplat till psykiska hälsan utan även länkad med återuppbyggandet av samhället och den sociala kontexten. När två faktorer samspelar skapar det en känsla av samhörighet bland individer. Den här teorin talar enbart om läkning i förhållande till traumatiska situationer som framkommit som ett resultat av extremt våld i social kontext ofta benämnt som krig. (Huyse et al, 2003:77) Förödande effekter av fördrivning, rasism och kränkningar av

mänskliga rättigheter leder till psykiska konsekvenser. Några av effekterna är dåligt utvecklad mental och fysisk hälsa för barn, ångest, depression samt stress som sedan måste bearbetas och läka. Genom undertryckningar av kultur, etnisk intolerans och diskriminering skapas ett ”vi” och ”dom” där parterna mellan inte känner någon samhörighet mellan varandra och således heller inte har något förtroende för intuitioner och ledare. Dem här effekterna blir ofta kvarstående i fler decennier och skapar ytligare konflikter mellan parterna. När det extrema fysiska våldet upphör måste även undertryckningar av kultur och etnicitet samt diskriminering också upphöra annars kan parterna inte nå en försoning. Läkningens processen bör ske på gräsrotsnivå och inte enbart på elitnivå eftersom läkning sker både på kollektivnivå och individuell. (Huyse et al, 2003:78, 80) Även Ramsbotham et al, diskuterar tyngden av läkandet i försoningsprocessen. Försoningsprocesser är inte rekommenderade i tidigt skede speciellt inte när konflikten har lett till djupt trauma för både enskilda individer och generellt för en grupp. Det är mycket svårare att läka de osynliga spåren av konflikten än de som syns fysiskt och därför blir läkningen av trauman och illdåd en central aspekt av försoning. (Rambostham et al, 2011:250)

3.2 Rättvisa

Försoning och rättvisa sammanflätas ofta av forskare inom ramen av försoningsprocesser och ofta benämns vara varandras tvilling. Många argumenterar för det faktum att fredlig samexistens, tillit, empati och demokrati kräver att rättvisan skipas, att förövarna på ett eller annat sätt blir uppmärksammade för sitt brott och således även straffade. Diskussionen kring rättvisa kan se olika ut eftersom rättvisan kan komma i olika former. (Huyse et al, 2003:97) De fyra som diskuteras i teorin är:

- *Retributive justice* som syftar på rättsprocesser där gärningsmannen ställs inför rätta och döms för sina gärningar.
- *Restorative justice* innebär rättvisa som är baserad på meditation.
- *Truth commissions* tar upp en historisk aspekt av rättvisan där alla parter till slut skall vara enade om vad som verkligen hänt under konflikten.
- *Reparation policies* syftar på kompensation både mentalt men främst materiellt.

Den en straffrättsliga aspekten av rättvisa är som tidigare nämnts den som besitter den centrala rollen i diskussionen eftersom den här formen av rättvisa har en ide om att förövaren inte får lämnas ostraffad. Dock finns det även kritik mot den straffrättsliga rättvisan som debatterar för att processen inte är möjlig att genomföra i ett post-konfliktuellt samhälle. När det dyker upp fall där en eventuell rättsprocess kan hämma eller vara i vägen för försoning så finns det andra alternativ så som sanningskommissioner och reparation. (Huyse et al, 2003:97)

Etablering av internationella brottsdomstolar har varit till stor hjälp när det kommer till försoningsprocesser då de behandlar individuellt ansvar för t.ex. brott mot mänskliga rättigheter eller mot mänskligheten samt är ett instrument som kan vara tillgodo både på nationellt och internationellt plan. (Huyse et al, 2003:99)

Nationella rättegångar mot förövare har varit sällsynta och detta beror främst på att förövarna tidigare inte erkänts som förövare av den inhemska befolkningen, på grund av detta etablerades The International Criminal Court som har jurisdiktion över de allvarligaste fallen så som folkmord, krigsbrott och brott mot mänskligheten. Det finns även tillfälliga domstolar, så kallade ad hoc domstolar som etableras efter en våldsamkonflikt och sedan stängs dessa ner. Exempel på ad hoc tribunaler är ICTR (The international Criminal Tribunal for Rwanda) och ICTY (The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia) där ställs individer som är ansvariga för krigsbrott inför rätta. (Huyse et al, 2003:100) Även Ramsbotham argumenterar för det faktum att de tidigare fienderna måste acceptera risken att ställas inför rätta både i sannings kommissioner och i tribunaler. Rättegångarna mot de som begick övergrepp är nödvändiga eftersom de bidrar till ett slut på spekulationerna om ett nytt krig eller konflikt. (Ramsbotham et al, 2011:254)

Restorative justice innebär ett möte på ett eller annat sätt mellan offer och gärningsman där det talas om vad som har hänt och hur det har hänt för att således få mer förståelse för sin fiende och så småningom kunna förlåta och gå vidare. (Huyse et al, 2003:113)

Försoning är en komplex term där teoretiker sällan är överens om exakt vilka termer som skall omfatta begreppet. (Kostic, 2007:31) En viktig faktor som forskare dock är överens om är att försoning både ska ses som en process men även ett mål.

Sanningskommissioner har i uppgift att fungera som ett verktyg som kommer åt sanningen som alla kan komma överens om. I många fall har brott mot mänskligheten

och krigsförbrytare fått mycket milda eller inga straff alls. Genom sanningskommissioner så kommer det som gömts under ytan fram och då kan det skapa utrymme för mer diskussion och icke desto mindre mer förståelse då det ofta är så att parterna endast ser sig själva som offer och den andra fienden som förövaren. och inget annat. (Ramsbotham et al, 2011:253) Sanningskommissioner bidrar således till att det etableras en sanning som alla parter till stor del, eller helst helt kan hålla med om. På detta sätt når man en form av försoning genom att vara överens om vad som är historiskt korrekt och vad som egentligen hände. Dem här kommissionerna bidrar till att en större massa kan vara delaktig och även fler frågor som sätter de överlevande och offren i centrum där dem kan ta del av varandras historier och efterhand inse att det finns fler offer i krig än en själv.

Vårt fokus kommer främst ligga på processer som *läkning* och rättvisa i form av ”*Retributive justice*” och ”*truth Commissions*” eftersom dessa tre är sammankopplade på många sätt och icke desto mindre eftersom just dessa tre är centrala faktorer när det kommer till vad BiH hittills har uppnått och vart framtidens fokus måste ligga för att uppnå permanent försoning.

4. Empiriskt fall: BiH

4.1 Försoning utifrån läkningsprocesser i BiH

Kriget i Bosnien liknar andra våldsamma konflikter i områden som Rwanda, Kambodja och Sudan. I dessa områden har brutalitet och våld i krig givit en chock världen över och för det internationella samfundet. Dessa konflikter har visat sig vara svårbehandlade, vilket innebär att vägen till försoning och läkningsprocesser inte varit den enklaste. För att våld har upphört behöver det inte innebära att landet har uppnått en stabil fred mellan befolkningen. Försoning och läkningsprocesserna återstår i dagens Bosnien som en utmaning för landets etiska grupper. Under 2007, tolv år efter krigets slut har man funnit många synliga och osynliga känslomässiga ärr från kollektivt våld bland landets alla folkgrupper. Som ett resultat av den etniska fördelningen i Bosnien rådde en ytters liten kommunikation mellan de två entiteterna: Federation Bosnien-Herzegovina och Republika Srpska. Landet har varit politiskt instabilt och ekonomiskt underutvecklat medan läkningsprocessen är en utmaning som bara få individer, medborgargrupper eller NGOs arbetat med. (Kasumagic, 2008:377) Dagens Bosnien står inför ett svårt ansvarstagande att återuppbygga civil samhället vilket är ett krav inom läkningsprocessen. Forskare hävdar att civil samhället i dagens Bosnien är svagt och uppdelat. Det civila samhället bör involvera unga bosnier att vara en del av uppbyggandet av lokala institutioner. (Belloni, 2008:186)

Alla grupper i Bosnien har blivit påverkade av kriget och dess effekter, både unga, vuxna och barn av alla etniska bakgrunder. Krigets effekter gett negativa konsekvenser för befolkningen. Att ha en upplevelse av grymheter, våld och lidande under svåra levnadsförhållanden har lett till att en del av befolkningen i BiH har traumatiserats. Ett viktigt steg i läkningsprocessen återstår att ta itu med de psykosociala behoven för individer. Att hjälpa dem att få självförtroende, förtroende för sitt lands framtid, och för att stödja dem i att framställa sina egna bidrag till utvecklingen i sitt land. Långsiktig framtidsutveckling spelar en väsentlig roll för läkningsprocessen, därför föreslår en del forskare att satsa på ungas utveckling. På en individuell nivå saknar ungdomar ofta positiva förebilder särskilt i konflikt drabbade länder och detta är ett faktum som i högsta grad är aktuellt i BiH. I Bosnien saknas det

ungdomsprogram som är formade efter samhällsbaserade metoder, som innebär att ungdomar bör betraktas som legitima medel för förändring och viktiga tillgångar för samhällsutveckling och social förändring. (Kasumagic, 2008:378)

Individer som har upplevt en traumatisk händelse bör ges möjlighet att gå igenom en läkningsprocess. En sådan process betraktas som mycket användbar för att utforska sitt samhälle på nya sätt. I fallet Bosnien har nivån av traumatiska händelser varit relativt hög och svårbehandlad. Studier har visat att i en del byar av Bosnien har traumaupplevelser varit högst bland kvinnor och barn på grund av grymheter. Än idag lever både kvinnor och barn i Bosnien med långvariga belägringar. I byar har läkningsprocessen gått långsammare på grund av att staten inte har uppmärksammat människor med att man kan hantera sina traumatiska upplevelser med psykosociala program. Anledningen till att en del människor av den bosniska sidan inte kan hantera sina traumatiska känslor är för att de fortfarande är bortdrivna från sina hem, eller mist nära anhörig i sitt liv. Fem år efter Daytonavtalet har ca en miljon människor i Bosnien-Hercegovina inte kunnat återvända till sina hem vilket ständigt skapar känslomässiga effekter av dessa traumatiska krigsupplevelser. Det råder ett komplex förhållande mellan social samhällsbyggnad och hur det inkräktar på de individer som kämpar för att återställa sina liv efter år av förödande krig. Men på grund av brist på ett samhälleligt perspektiv på läkning kan det allvarligt påverka möjligheten för en hel population att komma till rätta med sina krigstida erfarenheter. Detta kan dels bero på den etniska rensningen som ägde rum i Bosnien-Hercegovina och att landet idag är etniskt fördelat. (Cullberg, 2002:10, 18) På grund av den etniska fördelningen av landet visar det sig vara olika svårt för olika grupper att förlåta och försonas. (Kostic, 2007:352) En studie som Kostic har tagit del av visar på att majoriteten av bosniaker och serber motsätter sig att förlåta fienden medan majoriteten av kroater tar till sig att förlåta men inte att glömma. Det är alltså stora skillnader i vad grupperna är villiga att göra och detta har självfallet sina orsaker. (ibid) En faktor som alla tre grupperna inom BiH:s gränser delar är att läkningsprocessen är mycket svår och komplicerad och att alla grupperna ser sig själva som de största offren och därför känner att deras identitet och kultur är hotad. (Kostic, 2007:353–354) Många bosniaker har uttryckt sig vara rädda för ”grannen” i RS (republika Sprska) och har svårt att se sig själva dela ett liv med serber sida vid sida i landet. Det här är en bidragande faktor till varför många som egentligen är från städer där RS nu existerar väljer att flytta och de

flyktingar som kunnat återvända till sina hem i RS väljer andra städer i federationen Bosnien istället. Detta har lett till att partier så som SDP i Bosnien har uttalat sig om att försoningen är alldeles för omogen för ett land där ett folk som inte fått läka sina sår korrekt och där det inte finns mycket arbete bakom för att en försoning ska kunna bli genomförbar och permanent. (Kostic, 2007:353)

För att en läkningsprocess ska kunna inledas i ett krigshärjat land bör en del krav uppnås i första hand för att genomgå en del psykologiska processer. Individer måste först och främst känna en samhällelig trygghet för att kunna inleda en process. För att läkningsprocessen ska kunna gå framåt bör människorna skapa en ny relation och ett nytt förtroende för andra. I Bosnien-Hercegovina har detta varit svårt dels på grund av att det råder en växande nationalism och religionsskillnader ses även som ett problem och att den etniska fördelningen kvarstår. Människor som upplever mycket trauma har svårare att gå vidare eftersom att psykologiska känslor inte går att kontrollera och det kan även leda till att människor har en tendens att bli aggressivare mot varandra. Studier har visat att män i Bosnien-Hercegovina efter kriget utvecklar aggressiva personligheter på grund av traumatiska stressfaktorer, panikångest och depression. Att känna sig psykiskt utmattad är inte ovanligt trots att det har gått flera år efter kriget. En del individer i Bosnien-Hercegovina har inte kunnat stadga sig eftersom att familjer en gång i tiden satte all sin förmögenhet på att investera i sina hem. Att inte kunnat återvända till sina hem har inneburit för en del människor en svårighet att bearbeta sitt trauma och sin depression speciellt för den äldre generationen som överlevt kriget. (Cullberg, 2002:26-29, 33)

Processerna för psykologisk läkning och social återhämtning är i grunden samma för individer, grupper och samhällen. Men det krävs en del villkor för att dessa ska fullbordas. Ett helande av samhället och kulturen kräver ett aktivt deltagande av regeringen, institutioner, det civila samhället och individer. Alla bör vara med och närvarande under läkningsprocessen. Målet är att hjälpa en hel population i alla åldersgrupper att övervinna återfall av psykosociala trauman från våld och krig och att bidra till att skapa nödvändiga sociala institutioner och särskilda styrningsformer och metoder som leder till att förhindra framtida våld, samt skapa förutsättningar för rättvisa. På grund av en rådande korruption och den form av maktkamp som finns i Bosnien-Hercegovina har läkningsprocesser inte kunnat inledas på konstitutionell

nivå. Läkningarna har bestått i form av skolprojekt på lokalnivå av organisationer som arbetar för att individer skall kunna handskas med sina känslor och lära sig om andras uppfattningar kring kriget. (Danesh, 2008:823)

Trots att läkning och försoning är en stor del av många offers liv i Bosnien, som försöker att återbygga sina liv i den nuvarande fredsstat så är kriget och spåren konstant närvarande i deras liv. (Nelson, 2003:307) Det finns många fysiska och psykiska effekter som konflikten har bidragit till. En dålig psykisk och fysisk hälsa är ett resultat av dödsfall, strukturell förstöring, svårt att lita på andra, permanenta mentala hälsoproblem, psykisk och fysisk utmattning. (Nelson, 2003:308) I Bosnien Hercegovina ser den bosniska kulturen främst till familjen och därför är det mycket svårt att läka och genomgå processer där man måste ta itu med händelser som drabbat familjen och dennes medlemmar. (Nelson, 2003:312) Trots detta är det en brist på familje-träning och interventioner inom familjer och dessa förekommer sällan. Destruktionen av kriget har inte lett till demonisering av enbart social struktur i Bosnien utan även lett till seriösa problem för funktion och struktur inom bosniska familjer. Orsaker till detta kan vara att många barn endast har en förälder då den andra gått bort, eller inte har föräldrar alls. Det finns även många fall där barn är ett resultat av sexuellt våld i form av våldtäkt utförd av fienden. (ibid)

4.2 Försoning utifrån ansvarsutkrävande i BiH

Som tidigare har nämnts är det få teoretiker som delar uppfattning om exakt vilka utgångspunkter leder till en stabil försoning. I debatten om försoning har dock rättvisan en stor roll och anses vara den främsta faktor till försoning. (Kostic, 2007:33) Rättvisan når sitt mål främst genom etableringen av internationella domstolar. Detta beror på det faktum att domstolarna är det primära instrumentet för att bearbeta en våldsam historia genom att ställa förövarna inför rätta. Denna process leder till att krigsförbrytare döms och i sin tur bidrar just detta till en stabil fred genom att försäkra att dessa krigsförbrytare och ledare under krigsperioden inte kommer till makten igen. (Kostic, 2007:33) Flera av fördelarna med retributive justice är bland annat att rättegångarna innebär individuellt ansvarsutkrävande och detta är således positivt eftersom det tar bort känslan av kollektiv skuld från samhällen som hade kunnat leda till en känsla av hämnd och utbryta i en stor konflikt

igen. (ibid) Försöka nå försoning genom permanenta och ad hoc tribunaler återställer även förtroendet för det juridiska systemet och även ger ett hopp om en starkare kommande demokrati. (ibid)

4.3 ICTY

The international Criminal Tribunal for former Yugoslavia (ICTY) etablerades av FN:s säkerhetsråd 25 maj 1993. Syftet med ad hoc tribunalen ICTY var att kräva ansvar och ställa gärningsmän inför rätta som bidrog och var ansvarig för kränkningar av IHL (international humanitarian law) (Kostic, 2007:263) ICTY var en del av Daytonavtalet och sågs som ett externt verktyg för att uppnå rättvisa och således försoning. (Kostic, 2012:658)

Eftersom tribunalen etablerades mitt under Bosnien kriget var det främsta syftet med tribunalen att förhindra fler och grövre brott mot mänskligheten och ännu en anledning till att den etablerades var på grund utav att landet själv inte var i tillstånd att föra rättegångarna och döma opartiskt och rättvist. (Kostic, 2007:263) Även om tribunalen etablerades främst för att avskräcka från fortsatta grymheter så hände våldsbrott även efter etableringen av domstolen så som Srebrenicamaskern där 8000 män och pojkar främst mördades på bara några dagar. (ICTY 1) Massakern i Srebrenica lämnade sår hos många, inte bara i staden Srebrenica och Potocari utan runt om i hela Bosnien Hercegovina. Det tog lång tid innan den som enligt bosniakerna anses vara den främsta aktören (Ratko Mladic) bakom folkmordet ställdes inför rätta i Haag, detta hände så sent som 2011 och rättegången är fortfarande aktiv. (ICTY 2)

När upprätthållandet av ICTY sattes på print kom de involverade överens om att försoning inte skulle vara en del av tribunalens mål och detta är väldigt paradoxalt då själv utkrävandet av rättvisa är den primära och största delen av försoning. Genom att ställa krigsförbrytare inför rätta och lyssna på vittnesmål skapas det en process som inte kan undan gå att ha en stor del att göra med försoning och bidra till den. (Hoare, 2010:202)

Efter signerandet av Daytonavtalet la ICTY mer fokus på de allra högst satta förövarna under kriget och lyckades även arrestera och döma några av dem. (Kostic, 2007:263) Även om rättvisan kan uppnås via rättegångar och många ser positivt på

processen utifrån ett läkningsperspektiv så finns det många som menar på att ICTY inte bara ger positiva känslor och tankar för befolkningen på Balkan. Många menar på att rättegångarna inte alls är fullständigt partiska eftersom det hittills har förts rättegångarna mot mer serber och kroater än bosniaker. ICTY menar att det är viktigt att *kunna* döma och att *verkligt* göra det, eftersom det betyder mycket för de överlevande från respektive sida av konflikten att se förövarna ta ansvar för sina handlingar.

Som tidigare nämnts så har tribunalen arresterat och dömt några av krigsförbrytarna under kriget på Balkan mellan 92-95 men många kritiserar och hävdar att det är alldeles för lite som har gjorts när det kommer till ansvarsutkrävandet och att ställa dem inför rätta. (Hoare, 2010:191) Enligt Hoare leder detta misslyckandet av att skipa rättvisan till problem i samhället mellan befolkningen och mellan politikerna. (ibid) Hoare argumenterar för att det är ytters paradoxalt att endast en, Radislav Krstic som är bosnieserb har dömts för ett brott som är relaterad till folkmord trots att det är tre domstolar som har kommit överens om att det har skett brott mot mänskligheten och folkmord i Bosnien mellan 92-95. Dessa domstolar är ICTY, ICJ (Internationa Court of Justice) och ECHR (European Court of Human Rights) Kritikern menar att detta är ett tydligt bevis på att arbetet inte går till som det bör och att det finns faktorer som bromsar upp arbetet när det kommer till rättegångarna. (Hoare, 2010:192) Det finns starka bevis enligt Hoare att det har förekommit andra folkmord inom Bosniens gränser men hittills har man endast dömt för Srebrenica och inte de andra så som Brcko eller Prijedor. (ibid)

Det har uppkommit delade åsikter och tankar om ICTY i relation till hur viktigt det egentligen är och hur välfungerande det är mellan de olika partierna som på ett eller annat sätt bidrog eller hade en roll i kriget på Balkan. (Kostic, 2007:273) Alla bosnie-muslimska partier var positiva till tribunalen och tribunalens syfte och arbete. Anledningen till att bosniemuslimska partier är positiva är för dem anser att tribunalen har varit den största motorn till att leta fram sanningen som många försökt att gömma. Icke desto mindre anser partierna så som SDA och SBiH att det ger en rättvisa för offren och således en sanning. De kroatiska och serbiska partierna som var aktiva innan, under och även efter kriget är i jämförelse mycket negativa till ICTY. Det största partiet i Kroatien HDZ anser att ICTY arbete är opartiskt, politiskt och

homogent. Likaså delar de serbiska partierna åsikt med de kroatiska som hävdar att ICTY inte är annat än partiskt, orättvist och politiskt. Endast ett parti är positivt till ICTY från den serbiska sidan och det är SNSD som är ett parti av två som nämner att ICTY lyckas förmedla rättvisa för offren. Ingen av de andra partierna från forna Jugoslavien anser att tribunalen bidrar till rättvisa och försoning. (Kostic, 2007:273)

4.4 Försoning utifrån en sanningskommission i BiH

Sanning är ingen term som kan ersätta juridiska rättegångar dock kan dessa kommissioner som undersöker sanningen vara mycket viktiga element i en process som skall leda till nationell och politisk försoning. (Kostic, 2012:661)

Sanningskommissioner har i uppgift av både stat och NGO:s att undersöka och upptäcka vilka kränkningar som ägt rum under perioden då det var en konflikt av något slag. Sanningskommissioner kan fungera som en förlängning av ett mål, ett brott som kommit undan från ansvarsutkrävning. Genom att ”upptäcka” de här brotten mot IHL och brott mot mänskligheten så kommer fienderna närmre sanningen även om man tidigare tystat ner och i efterhand inte dömt handlingarna. (Rathgeber, 2000:9)

Etableringen av en sanningskommission för Bosnien är en del av Daytonavtalet och anledningen är främst för att ”hitta fakta” och sanning om konflikten. Trots att alla parter signerat Daytonavtalet så har det fortfarande inte etablerats en officiell kommission för sanning. (Rathgeber, 2000:26)

Detta är mycket problematiskt utifrån dem faktorerna att ett: Daytonavtalet omfattade sanningskommissionen och dennes viktiga roll. Två: BiH är i behov av en sanningskommission eftersom serber, kroater och bosniaker alla har olika perspektiv på historien inom Bosnien Hercegovinas gränser. Tre: Utan en sanning ökar risken för ännu fler konflikter i framtiden. Sanningskommissioners fördelar kan likna de fördelar en tribunal kan bidra med, dock finns det andra fördelar med kommissionerna som tribunaler t.ex. inte kan erbjuda. Många fler människor blir involverade när det kommer till kommissionerna för sanning än för enskilda rättegångar mot enskilda individer. I Bosnien hade alla samhällsgrupper kunnat engagera sig i en sådan process och icke desto mindre ta upp fler frågor än de som tas upp i ICTY. En till fördel med sanningskommissioner är att dem kan diskutera vad som hände innan kriget och efter kriget och inte enbart fokusera på det som domstolarna gör, vilket är vad som hände under kriget. (Rathgeber, 2000:28)

Organisationer så som SIDA (Swedish International Development and Cooperation Agency) och USIP (United State Institute for Peace) tillsammans med lokala NGOs argumenterar för att etablera en sanningskommission för Bosnien Hercegovina och en undersökning från 2010 visar att 85 % av bosniakerna, 83 % av kroaterna och 65 % av serberna håller med om att en etablering av en sådan kommission kan vara positiv för freden i landet. (Kostic, 2012:661)

4.5 Sanningskommission för Srebrenica

Srebrenica massakern är en händelse som många inom Bosnien Hercegovina har delade åsikter om. Därför krävde Office of the High Representative (OHR) av Republika Srpska att etablera en kommission för utredning av händelser i och runtom Srebrenica mellan 10 och 19 juli 1995. Den sista rapporten från denna kommission var publicerad 2004 och Srebrenica kommissionen kom fram till en del ny information. I kommissionen kom man fram till att 7800 bosnie-muslimska män och pojkar blev avrättade av militärstyrkor från Republika Srpskas arme och sedan flyttad av denna armé till andra gravar för att dölja sina spår. (Kostic, 2012:662) Resultatet av detta ledde till att Republika Srpska officiellt bad om ursäkt till bosniaker för Srebrenica den 10 november 2004. I denna ursäkt talade RS om att det skedde massiva brott ledda av RS arme under offensiven i Srebrenica i juli 1995. Samtidigt som detta uttalades så uttalade även RS president Dragan Cavic att trots dessa händelser och erkännande finns det ingen anledning om att tala om ett folkmord i Srebrenica. (ibid) Efter Srebrenica kommissionens arbete och erkännandet och förlåtandet från RS visade en undersökning att ungefär 97 % av både bosniakerna och kroaterna såg på händelserna som krigsförbrytelser men endast dryga 50 % serber ansåg det vara krigsförbrytelser och runt 20 % såg händelserna i Srebrenica 95 som olyckliga konsekvenser av en militäroperation. (Ibid) En stor del av den bosnieserbiska befolkningen ansåg att uttalandet om Srebrenica och ursäkten endast var på grund utav det internationella samfundets press på Serbien och icke desto mindre anser en stor del av de bosnieserbiska politikerna att ICTY:s press på att namnge Srebrenica som ett folkmord endast har att göra med att stigmatisering av bosnieserber och därmed en avlegalisering av Republika Srpska. (Kostic, 2012:663)

5. Analys

5.1 Läkningprocesser

Läkningprocesser kräver som teorin förklarar att uppnå en mental och fysisk hälsa efter en konflikt och detta kan inte nås enbart genom att få ett slut på den väpnade konflikten utan måste bearbetas genom att eliminera den starka fördelningen i samhället mellan kulturer och grupper. I Bosnien Hercegovina har denna process varit mycket svår eftersom uppdelningen fortfarande är tydlig i samhället och där grupperna både på gräsrotsnivå och på elitnivå sällan kommer överens. Det empiriska fallet har visat ett tydligt resultat. Det skiljer sig en hel del mellan de olika grupperna inom BiH när det kommer till frågor så som förlåta och glömma. Detta är den största bromsen när det kommer till försoning i Bosnien Hercegovina efter Daytonavtalet eftersom den etniska uppdelningen leder till svåra och komplicerade förhållanden på alla nivåer i samhället. Teorin om läkning sätter stort fokus på elimineringen av etnisk/kulturell intolerans och diskriminering eftersom det inte skapar något förtroende. Utan förtroendet är det mycket svårt att läka sår och bearbeta minnen. I fallstudien visar det sig att det är så i BiH då uppdelningen mellan etniska grupper även lett till dålig kommunikation mellan de två entiteterna, federationen och RS. I teorikapitlet beskrivs det hur de förödande effekterna av fördrivning leder till psykiska konsekvenser och Cullberg argumenterar för detta påstående att förlusten av sina hem har lett till trauman och depression för de som blivit fördrivna och detta gäller främst den äldre generationen som har investerat mycket i sina hem både känslomässigt och materiellt.

Återbyggandet av civilsamhället i Bosnien har generellt inte gått framåt och forskare menar att civilsamhället i Bosnien är svagt och etniskt uppdelat. Detta är en bidragande faktor till varför läkningprocessen inte varit positiv i Bosnien. Huyse's teori om läkningprocesser inom försoning omfattar förtroende för institutioner och ledare dock är detta ett viktigt element som fattas i Bosnien Hercegovina där den etniska splittringen än en gång begränsar både politiker och civilsamhället att involvera sig och ta del av uppbyggandet av lokala institutioner. Uppbyggandet av samhället är ett krav för läkningprocessen och Kasumagic argumenterar för att ungdomar kan vara ett hjälpmedel i detta fall genom att skapa ungdomsprogram som involverar de unga mer i formningen av samhället när det kommer till utveckling och

sociala förändringar. Enligt Kasumagic saknas involveringen av ungdomar i utvecklingen i dagens Bosnien och detta är en bidragande faktor till att landet inom många av dessa punkter står still och utvecklas mycket långsamt. Genom att involvera ungdomar mellan de olika grupperna i ett återbyggande av samhället på den sociala nivån skapar man förutsättningar för läkning och därmed försoning. Det är mycket viktigt precis som Kasumagic argumenterar att ändra attityder hos de yngre generationerna eftersom de är nyckeln till försoning. De yngre generationerna har heller inte samma minnen och sår från kriget och därav mycket lättare att arbeta med ungdomar från andra etniska grupper.

Huyse definierar läkning som en strategi som skall förbättra den psykiska hälsan för individer som genomgått våldsamheter som i sin tur lett till trauman av en konflikt. I Bosnien idag läggs det alldeles för lite arbete på att rehabilitera familjer som genomgått våldsamheter. Speciellt när det kommer till den grad av rehabilitering som ska leda till läkning och således försoning. Nelson menar att även om en stor del av läkningsprocessen bör starta med familjeträning och terapi så läggs det alldeles för lite resurser på denna typ av intervention. Genom att återkoppla detta till teorin som säger oss att den psykiska hälsan är en viktig faktor inom läkningsprocesser så kommer vi fram till att även detta är en brist i BiH som hämnar försoningen. Staten och dennes representanter tillförser för lite när det kommer till sociala förändringar men även när det kommer till hälsoproblem där resurser måste läggas för att kunna arbeta med individer som 19 år efter signeringen av Dayton fortfarande lider av kriget och vad det har lämnat efter sig. Genom att återknyta teoristycket om läkningsprocesser med vad som faktiskt händer i Bosnien Hercegovina kom vi fram till resultatet att läkningsprocessen är mycket komplicerad och svårarbetad främst på grund utav att landet än idag är märkbart splittrat mellan religiösa och nationella grupper.

5.2 Rättsprocesser

Enligt Huyse som förklarats i det teoretiska kapitlet, har den retributiva rättvisan den centrala rollen inom ramen för försoning eftersom en viktig aspekt av försoning berör det faktum att det måste finnas ett ansvarsutkrävande för gärningsmännen och deras handlingar. Utan rättsprocesser kan grupper inte samexistera efter konflikt och då saknas både empati, tillit och demokrati. Alla dessa faktorer har negativa effekter på

försoning och därför krävs det rättvisa rättsprocesser som helst skall skötas på ett internationellt plan för att nå så opartiska prövningar som möjligt.

Under Balkan kriget fick världen vittna grymheter som inte hade setts sedan andra världskriget. Det var alltså ett mycket viktigt steg i rätt riktning när det etablerades en domstol som skulle föra rättsprocesser för brott mot bland annat mänskligheten och krigsförbrytelser. International Criminal Court for former Yugoslavia etablerades i Haag främst för att länderna på Balkan själva inte hade möjlighet, kompetens eller vilja att själva upprätthålla en domstol. Trots att ICTY är fri från åklagare och domare från de respektive länderna har de olika partierna från länderna delade åsikter om ICTY:s arbete. Vår fallstudie visade att bosniemuslimska partier var de som främst var positiva till tribunalen och detta beror på att det ställs fler kroater och serber inför rätta än bosniaker. Trots att det finns positiva och negativa åsikter om ICTY är det anmärkningsvärt att endast två partier från forna Jugoslavien anser att tribunalens arbete leder till försoning.

Huyses teori om att försoning kräver ansvarsutkrävande återspeglas i Bosnien fallet då bosniaker tycker det mest positiva med ansvarsutkrävandet är att sanningen kommer fram från ytan och således får även offren smaka på rättvisan. Ett tydligt exempel på att tribunalerna inte fullständig gör sitt jobb enligt Hoare, och därav sätter käppar i hjulet på försoningen är det faktum att det finns starka bevis för andra folkmord i Bosnien utöver massakern i Srebrenica, men att det inte inletts ett arbete och utredning för dessa. Hoare menar att rättsprocesserna i ICTY ofta misslyckas med att effektivisera sina uppdrag och att detta leder till problem när det kommer till försoning mellan befolkningsgrupperna och politikerna i dagens BiH.

Med tanken på vilket fokus och tyngd som sätts på rättsprocessers inverkan på försoning menar Hoare att tribunalen för forna Jugoslavien har haft begränsat med processer och arbetat alldeles för lite med tanken på hur många år som har gått. Hade rättsprocesserna varit effektivare så hade försoningsprocessen också varit effektivare. Detta gäller även synen på ICTY, om tre grupper hade samma syn och alla upplevde rättsprocesserna i ICTY som opartiska så hade säkert försoningen inom BiH också sett annorlunda ut. Med tanken på att kritiken mot rättsprocesserna har två ansikten, först genom att argumentera för att det tar alldeles för lång tid och att straffen är för milda och i andra hand att processerna inte är rättvisa är det inte svårkonstanterat att befolkningsgrupperna i BiH inte har nått en försoning via ansvarsutkrävandet.

5.3 Sanningskommissioner

Ramsbothams teori om sanningskommissioner utgår från ståndpunkten att kommissionerna fungerar som ett verktyg för att komma åt en sanning som stora parter kan komma överens om. Förutom detta så skall kommissionerna för sanningen över bidra till en förståelse för den andre och utifrån förståelsen nå en försoning. Genom att komma fram till sanningar som legat gömda eller glömda så tar individer sig an den andra sidans historier och kan börja tänka i andra banor och inse att den egna sidan inte bara är god och den andra bara ond. Även om Daytonavtalet inkluderade en sanningskommission i avtalet så har ingen officiell tribunal etablerats. Detta är självklart problematiskt eftersom de tre olika etniska grupperna i Bosnien inte delar gemensam historia och sanning. I undersökningarna som gjorts bland Bosnien-Hercegovinas invånare har det visat sig att en stor del är positiva till en sanningskommission som skall beröra frågor om kriget. Av de tre stora etniska grupperna så var serberna mest negativa till etableringen av en sådan kommission.

I empirin framkom det hur OHR krävde att RS skulle etablera en kommission som skulle arbeta med frågor som berörde händelserna i och runtom Srebrenica i juli 1995. Detta resulterade i att ny information kom upp på ytan och att RS bad om ursäkt till bosniakerna. Det här är ett exempel på vad en sanningskommission kan uppnå och hur den även kan leda till förståelse mellan individer från olika etniska grupper och även bidra till försoning. Ursäkten som uttalades av RS till bosniakerna är ett steg i rätt riktning och ett bevis på vad sanningskommissioner kan uppnå när dem väl är etablerade och gör sitt jobb. Det faktum att ingen officiell sanningskommission har etablerats i BiH bidrar självfallet till att försoningsprocessen inte går i den positiva riktningen man hade velat, även om fallet med Srebrenica kommissionen påvisar att BiH både hade dragit nytta av en officiell kommission och icke desto mindre att dem är i ett stort behov av den med tanken på den etniska splittringen.

6. Slutsats

Försoningsprocessen i Bosnien Hercegovina efter signeringen av Dayton har precis som vi genom arbetets gång konstaterat, varit mycket komplexa processer och frågor. Uppsatsen har gett oss resultatet att läkningsprocesserna i BiH inte går åt den riktning som det egentligen borde eftersom det läggs ner alldeles för lite resurser på arbetet och att arbetet utgår från fel perspektiv. De teoretiker och forskare vi har tagit del av argumenterar för att befolkningen i BiH har en central aktör och det är familjen. Utifrån detta kunde vi dra slutsatser om att det är svårt att läka något som ingen vill prata om. Eftersom Familjen har en så viktig och stark roll i samhället i BiH är det förståeligt att en far har svårt att tala öppet med sin dotter som genomgått systematiska sexuella övergrepp. Ett faktum som är noteringsvärt är att många familjer inte kunnat återvända till sina hem eller inte har något hem att återvänta till. Detta tror vi är en stor anledning till att man än idag, 20 år efter kriget har svårt att förstå och försonas med den forna fienden. En till anledning är att det läggs ner för lite interventioner och arbete kring familje-terapi som skall läka de osynliga sår. Kasumagic argumenterar för att en stor del av arbetet hänger på elitnivå när det kommer till läkning, men att det bör ske på nivån där civilbefolkningen möts och främst de yngre generationerna som inte har samma sår att bära på som de äldre som genomgick konfliktens grymheter. Vi håller med om detta och tror att en försoning inte är möjlig om de etniska grupperna ständigt via politiken hålls isär. Det är mycket viktigt att få de splittrade grupperna inom Bosnien Hercegovinas gränser att gå ihop och arbeta utifrån ett gemensamt perspektiv.

Utgår vi från resultat som undersökningarna om ICTY gav kan vi konstatera att det inte är överraskande att försoningen inte varit den mest lyckade processen sedan Daytonavtalet skrevs under. Vi tror att när det uppstår en så splittrad bild av en tribunal som ska fungera som ett verktyg för försoning så kan resultatet ibland få motsatt effekt. Om bosniaker är den grupp som har den mest positiva bilden av ICTY samtidigt som det är få krigsförbrytare från just den gruppen som ställts inför rätta och dömts, är det inte oförståeligt att de andra parterna anser att tribunalens arbete är partiskt och därav inte kan resultera i rättvisa processer och leda till försoning. Just på grund av de splittrande åsikterna när det kommer till ICTY vill vi betona viktigheten av en sanningskommission eftersom dessa kommissioner involverar både

förövare och offer till en mycket högre grad där alla kan ta del av allas perspektiv och historier. Dock är det viktigt att inte förtränga det faktum att även om kommissioner uppnår ett resultat så kan det förekomma andra faktorer bakom det positiva resultatet. Detta framkommer tydligt i fallet om kommissionen för Srebrenica där många serber från RS anser att erkännandet och ursäkten endast kom på grund utav internationellt tryck. Icke desto mindre, även om sanningskommissionen kom fram till *vad* som hände i Srebrenica så var grupperna inte överens om *varför* det hände och detta sätter också käppar i hjulet och ger motsatt effekt. Vi tror även att en sanningskommission hade varit bra för den bosnieserbiska sidan då deras perspektiv som offer kan komma upp på ytan och sudda ut den här bilden som enbart förövare som vi tror en stor del av omvärlden har.

På grund av familjens starka roll i samhället, den delade synen på ICTY och ingen officiell etablering av en sanningskommission argumenterar vi för att försoningsprocessen inte kan ses som en teori som är universell och appliceringsbar på alla post-konfliktuellt samhälle. På grund utav *kulturella, sociala* och *politiska* aspekter som spelar en stor roll måste varje stat och varje grupp få arbeta på sitt sätt för att nå försoning. Detta för att alla har olika utgångspunkter och alla både individuellt och kollektivt betonar processer och deras värde på olika sätt.

7. Referenser

- Agrell, Wilhelm och Svensson, Per.** 2013. Dayton avtalet. Daytonavtalet Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se/lang/daytonavtalet>, (Hämtad 2013-12-12)
- Belloni, Roberto,** 2008. "Civil society in war-to-democracy transitions" I Jarstad, Anna & Sisk, Timothy D. (red.), From war to democracy: dilemmas of peacebuilding, Cambridge University Press, Cambridge, 2008
- Bloomfield, David, Bloomfield, David, Barnes, Teresa & Huyse, Luc** (2003). Reconciliation after violent conflict: a handbook. Stockholm: International IDEA
- Cullberg Weston, Marta** (2002). War is not over with the last bullet: overcoming obstacles in the healing process for women in Bosnia-Herzegovina. Stockholm: Kvinna till kvinna
- Danesh, HB** 2008, 'Creating a Culture of Healing in Multiethnic Communities: An Integrative Approach to Prevention and Amelioration of Violence-Induced Conditions', Journal Of Community Psychology, 36, 6, pp. 814-832, ERIC, EBSCOhost, (Hämtad 2014-01-04)
- Daytonavtalet: mönster eller monster : röster om Balkan 1994-2005. (2005). Göteborg: Folkuniversitetets akademiska press
- Esaiasson, Peter** (2007). Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad. 3., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Hoare, Attila** (2010) Bosnia-Hercegovina and International Justice: Past Failures and Future Solutions. Kingston: Kingston University, 2010
- ICTY.org** Förenta Nationernas officiella hemsida för International Criminal Court for former Yugoslavia (elektronisk)
- Tillgänglig: <http://www.icty.org/sections/AbouttheICTY> (Hämtad 2013-12-29)
- ICTY 1. Srebrenica. Tillgänglig: <http://icty.org/sid/10168> (Hämtad 2013-12-29)
- ICTY 2. Radovan Karadzic och Ratko Mladic. Tillgänglig: <http://www.icty.org/sid/7356> (Hämtad 2013-12-29)
- Kasumagic, L** 2008, 'Engaging Youth in Community Development: Post-War Healing and Recovery in Bosnia and Herzegovina' International Review Of Education/Internationale Zeitschrift Für Erziehungswissenschaft, 54, 3/4, pp. 375-392, Academic Search Complete, EBSCOhost, (Hämtad 2013-12-23)

Kostić, Roland (2007). Ambivalent peace: external peacebuilding, threatened identity and reconciliation in Bosnia and Herzegovina. Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2007

Kostić, Roland (2012). Transitional justice and reconciliation in Bosnia-Herzegovina: Whose memorise, Whose justice?. Uppsala: Uppsala Universitet, 2012

Nelson, BS 2003, 'Post-War Trauma and Reconciliation in Bosnia-Herzegovina: Observations, experiences, and Implications for Marriage and Family Therapy', American Journal Of Family Therapy, 31, 4, pp. 305-316, Academic Search Complete, EBSCOhost, (Hämtad 2014-01-03)

Ramsbotham, Oliver, Woodhouse, Tom & Miall, Hugh (2011). Contemporary conflict resolution: the prevention, management and transformation of deadly conflicts. 3. ed., fully rev. and expanded Cambridge: Polity

Rathgeber, Corene (2000) Truth and Reconciliation in Bosnia and Herzegovina. Faculty of Law: Katholieke University Leuven.

Teorell, Jan & Svensson, Torsten (2007). Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod. 1. uppl. Stockholm: Liber

Tobin, R 2010, 'Descriptive case study', in AJ Mills, G Durepos, & E Wiebe (eds), Encyclopedia of case study research, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks